

Громадська організація
«Центр Добрович»

ІНКЛЮЗИВНЕ ВРЯДУВАННЯ В ГРОМАДАХ

Учась
жителів

Взаємодія
та довіра

Прозорість
і підзвітність

Стійкий
розвиток

Чернігів 2026

Зміст

Вступ	4
Розділ 1. Інклюзивне врядування в громадах: підходи та принципи	5
1.1. Поняття інклюзивного врядування	5
1.2. Основні принципи інклюзивного врядування	5
1.3. Інклюзія в умовах війни та відновлення	6
1.4. Роль жителів і органів місцевого самоврядування	7
Ключові акценти	8
Розділ 2. Участь жителів як основа стійкої громади	9
2.1. Рівні участі жителів у процесі прийняття рішень	9
2.2. Недостатня залученість окремих груп жителів та їх роль у розвитку громади	10
2.3. Бар'єри участі жителів та шляхи їх подолання	11
2.4. Підходи до залучення жителів	13
Ключові акценти	13
Розділ 3. Форми громадської участі	14
3.1. Загальні збори (конференції) жителів	14
3.2. Громадські слухання	16
3.3. Місцеві ініціативи	19
3.4. Органи самоорганізації населення (ОСН)	20
3.5. Консультативно-дорадчі органи	23
3.6. Публічні консультації	25
3.7. Громадський бюджет	27
Розділ 4. Побудова взаємодії в громаді	31
4.1. Оцінка поточної ситуації	31
4.2. Визначення пріоритетів для взаємодії	32
4.3. Побудова системи участі в громаді	32
4.4. Організація взаємодії на практиці	33
4.5. Залучення різних груп жителів	33
4.6. Типові помилки у взаємодії	34
4.7. Ознаки ефективної взаємодії.....	34
Ключові акценти	34

Розділ 5. Від участі до стійкості громади.....	36
5.1. Стійкість громади як результат інклюзивного врядування...36	36
5.2. Роль участі жителів у формуванні стійкості	36
5.3. Взаємодія та партнерство як основа відновлення	37
5.4. Інклюзивне врядування як інвестиція в майбутнє громади.....37	37
5.5. Ознаки стійкої громади	38
Ключові акценти	38

Вступ

Повномасштабна війна суттєво змінила умови життя та управління в громадах України. Зросла складність викликів, з'явилися нові потреби жителів, а навантаження на органи місцевого самоврядування суттєво посилилося. За цих обставин особливої ваги набуває якість врядування, здатність громад ухвалювати зважені рішення, залучати жителів і зміцнювати довіру.

Інклюзивне врядування є підходом, який дозволяє громадам не лише реагувати на виклики, а й формувати основу для відновлення та довгострокового розвитку. Воно ґрунтується на участі жителів, прозорості, підзвітності органів місцевого самоврядування та дієвій взаємодії між владою і жителями.

Цей посібник присвячений практичним аспектам інклюзивного врядування на місцевому рівні. Він покликаний допомогти громадам краще зрозуміти:

- ◆ що таке інклюзивне врядування і чому воно є важливим саме зараз;
- ◆ як участь жителів впливає на якість рішень і стійкість громади;
- ◆ які форми громадської участі передбачені законодавством і як їх застосовувати на практиці;
- ◆ як організувати ефективну взаємодію між жителями та органами місцевого самоврядування;
- ◆ яким чином інклюзивні підходи сприяють відновленню та розвитку громад.

Посібник орієнтований на представників органів місцевого самоврядування, старост, членів консультативно-дорадчих органів, представників інститутів громадянського суспільства та жителів, які залучені до процесів прийняття рішень у громаді або прагнуть на них впливати.

Він стане практичним інструментом для всіх, хто зацікавлений у відновленні та розвитку громади, а також у налагодженні ефективної взаємодії між владою і жителями.

1 РОЗДІЛ

ІНКЛЮЗИВНЕ ВРЯДУВАННЯ В ГРОМАДАХ: ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ

1.1. Поняття інклюзивного врядування

Інклюзивне врядування – це підхід до управління громадою, за якого всі жителі, незалежно від віку, статі, стану здоров'я, соціального статусу чи життєвих обставин, мають реальну можливість брати участь у процесах прийняття рішень, що впливають на їхнє життя, а також у їх реалізації та оцінці. Йдеться не лише про доступ до інформації, а про реальний вплив на процеси розвитку громади.

Інклюзивне врядування визнає, що громада не є однорідною. Жителі мають різний досвід, потреби, ресурси та можливості для участі. Тому однакові інструменти не завжди забезпечують рівний доступ. Саме тому інклюзивний підхід передбачає гнучкі механізми участі, адаптовані до різних груп жителів.

Важливою ознакою інклюзивного врядування є перехід від одноосібного ухвалення рішень до спільного пошуку рішень. Органи місцевого самоврядування виступають не лише як адміністратори, а як фасилітатори процесів, які залучають жителів до діалогу та співпраці. Такий підхід передбачає:

- ✓ врахування інтересів різних груп жителів;
- ✓ доступ до інформації;
- ✓ можливість впливу на рішення;
- ✓ відкриту взаємодію між жителями та владою.

Інклюзивне врядування також означає зміну управлінської культури – від формального виконання процедур до орієнтації на потреби людей та сталий розвиток громади. Такий підхід допомагає ухвалювати більш зважені рішення, знижувати рівень конфліктів і зміцнювати довіру між владою та жителями.

1.2. Основні принципи інклюзивного врядування

Інклюзивне врядування базується на взаємопов'язаних принципах: участі, рівності, прозорості та підзвітності, які визначають якість управління в громаді.

Участь жителів передбачає можливість впливати на рішення на різних етапах – від визначення проблем до оцінки результатів. Важливо, щоб участь не обмежувалася разовими заходами, а була системною та регулярною. Різні формати участі дозволяють залучати як активних жителів, так і тих, хто зазвичай залишається осторонь.

Принцип рівності означає створення умов, за яких кожен житель може брати участь у процесах врядування. Це передбачає усунення фізичних, інформаційних, соціальних, цифрових та інших бар'єрів. Рівність у межах інклюзивного врядування полягає не в однаковому підході, а у справедливому врахуванні відмінностей.

Прозорість забезпечує доступ жителів до інформації про діяльність органів місцевого самоврядування, процесу ухвалення рішень та використання ресурсів. Зрозуміла й своєчасна інформація сприяє усвідомленій участі жителів і знижує ризик недовіри.

Підзвітність означає відповідальність органів місцевого самоврядування перед жителями за ухвалені рішення, дії та результати їх реалізації. Вона передбачає механізми зворотного зв'язку, можливість коригування дій та відкритість до критики. Підзвітність підсилює довіру та сприяє підвищенню якості управління.

Разом ці принципи формують основу ефективного та демократичного управління громадою.

1.3. Інклюзія в умовах війни та відновлення

Війна суттєво трансформувала структуру та потреби громад. Частина жителів опинилася у складних життєвих обставинах, зросло навантаження на місцеві ресурси, посилилася потреба у швидких і водночас зважених рішеннях.

У цих умовах інклюзивне врядування стає не додатковою опцією, а необхідною умовою стійкості громади. Рішення, ухвалені без урахування різних груп жителів, часто виявляються неефективними або загострюють напругу.

Інклюзивний підхід дозволяє:

- ✓ краще розуміти реальні потреби жителів;
- ✓ залучати місцеві ресурси та ініціативи;
- ✓ підвищувати готовність громади до криз і відновлення;
- ✓ формувати відчуття спільної відповідальності за майбутнє громади.

Під час відновлення громад інклюзивний підхід сприяє не лише фізичній відбудові, а й відновленню соціальної згуртованості. Спільне планування та участь у прийнятті рішень формують відчуття причетності та відповідальності за майбутнє громади. Інклюзія також допомагає уникати конфліктів і нерівностей, які можуть загострюватися в кризових умовах, та створює основу для довгострокової стійкості громади.

1.4. Роль жителів і органів місцевого самоврядування

Інклюзивне врядування можливе лише за умови активної взаємодії жителів громади та органів місцевого самоврядування.

Роль жителів полягає в:

- ✓ формулюванні потреб і пропозицій;
- ✓ участі в консультаціях, робочих групах,
- ✓ громадських ініціативах;
- ✓ контролі за реалізацією рішень;
- ✓ спільній відповідальності за розвиток громади.

Роль органів місцевого самоврядування полягає в:

- ✓ створенні умов для участі жителів;
- ✓ відкритості до діалогу та співпраці;
- ✓ забезпеченні доступності інформації;
- ✓ впровадженні інклюзивних механізмів у щоденну практику управління.

Інклюзивне врядування – це не разова дія, а постійний процес, який потребує часу, довіри та готовності до змін і формує основу для стійких, згуртованих і спроможних громад.

Ключові акценти

- ✓ Інклюзивне врядування - це не набір процедур, а підхід до прийняття рішень із реальним залученням жителів.
- ✓ Якість рішень залежить від того, наскільки враховані різні групи жителів.
- ✓ Рівність у врядуванні означає врахування відмінностей, а не однакові підходи для всіх.
- ✓ Прозорість і підзвітність формують довіру та готовність жителів до участі.
- ✓ В умовах війни інклюзивне врядування стає необхідною умовою стійкості громади.
- ✓ Ефективна взаємодія можлива лише за готовності до діалогу з обох сторін.

Далі розглянемо, як участь жителів реалізується на практиці, які рівні вона може мати та що впливає на її ефективність у громаді.

2

РОЗДІЛ

УЧАСТЬ ЖИТЕЛІВ ЯК ОСНОВА СТІЙКОЇ ГРОМАДИ

2.1. Рівні участі жителів у процесі прийняття рішень

Участь жителів є ключовим елементом інклюзивного врядування та основою для формування стійкої громади. Вона визначає не лише наявність взаємодії між жителями та органами місцевого самоврядування, а й ступінь впливу жителів на ухвалення рішень.

Відповідно до Кодексу кращих практик громадської участі у процесі прийняття рішень, розробленого Радою Європи, участь жителів може здійснюватися на чотирьох рівнях співпраці. Ці рівні відображають ступінь участі жителів у процесах прийняття рішень та характер взаємодії з органами місцевого самоврядування.

Рівні участі не є взаємовиключними та можуть поєднуватися залежно від теми, контексту та готовності громади.

Перший рівень - інформування

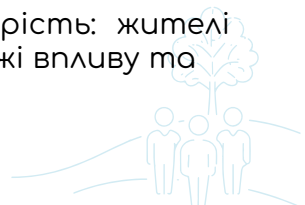
Інформування є базовим і обов'язковим рівнем участі. Воно передбачає надання жителям повної, своєчасної та зрозумілої інформації про діяльність органів місцевого самоврядування, плани, рішення, процеси та можливості участі.

На цьому рівні комунікація має односторонній характер, проте її якість безпосередньо впливає на довіру жителів і готовність до подальшої участі. Інформування створює основу для усвідомленого залучення та знижує ризик непорозумінь і конфліктів.

Другий рівень - консультування

Консультування передбачає залучення жителів до обговорення конкретних питань або рішень шляхом збору думок, пропозицій і зауважень. Участь може забезпечуватися шляхом проведення громадських обговорень, опитувань, зустрічей та інших заходів із залучення жителів.

Ключовою умовою консультування є прозорість: жителі мають чітко розуміти мету консультації, межі впливу та

те, як їхня позиція буде врахована. На цьому рівні остаточне рішення ухвалюють органи місцевого самоврядування, однак воно має спиратися на отриманий зворотний зв'язок.

Третій рівень - діалог

Діалог передбачає двосторонню, регулярну та структуровану взаємодію між жителями та органами місцевого самоврядування. На цьому рівні сторони не лише обмінюються позиціями, а спільно аналізують проблеми, шукають варіанти рішень і узгоджують підходи.

Діалог сприяє формуванню взаєморозуміння та довіри, а також дозволяє враховувати різні точки зору ще на етапі формування рішень. Він потребує відкритості, готовності до компромісів і чітко визначених правил взаємодії.

Четвертий рівень - партнерство

Партнерство є найвищим рівнем участі жителів у процесах врядування. Воно передбачає спільну відповідальність жителів і органів місцевого самоврядування за розробку, ухвалення та реалізацію рішень.

На цьому рівні жителі виступають рівноправними учасниками процесу, а не лише консультантами. Партнерство можливе за наявності сталої культури довіри, прозорих процедур і взаємної відповідальності та є важливим чинником довгострокової стійкості громади.

2.2. Недостатня залученість окремих груп жителів та їх роль у розвитку громади

Участь жителів у процесах прийняття рішень та формуванні місцевої політики часто залишається нерівномірною: окремі групи мають обмежені можливості для впливу, навіть якщо ухвалені рішення безпосередньо стосуються їхнього життя. Така ситуація послаблює інклюзивність врядування та може призводити до соціальної напруги.

В умовах війни ці бар'єри посилюються через суттєві зміни в житті громад, зокрема:

- ✓ зміну соціальної структури громади;
- ✓ появу нових груп жителів, які потребують додаткової уваги та підтримки;

Водночас залучення груп, які зазвичай залишаються поза процесами участі, має стратегічне значення для розвитку громади, оскільки:

- ✓ дозволяє виявляти проблеми, які раніше були непоміченими;
- ✓ сприяє напрацюванню рішень, що враховують реальні потреби різних жителів;
- ✓ підтримує більш справедливий розподіл ресурсів;
- ✓ підвищує рівень соціальної згуртованості громади.

Інклюзивне врядування передбачає активну роль органів місцевого самоврядування у залученні таких груп, зокрема через адаптовані формати участі та партнерство з інститутами громадянського суспільства.

2.3. Бар'єри участі жителів та шляхи їх подолання

Навіть за наявності інструментів участі жителі можуть не долучатися до процесів через низку бар'єрів.

До основних зовнішніх бар'єрів належать:

- ✓ складні та незрозумілі процедури участі;
- ✓ відсутність доступної, зрозумілої та своєчасної інформації;
- ✓ незручний час проведення заходів;
- ✓ недоступне або віддалене місце проведення;
- ✓ недотримання принципів безбар'єрності під час організації заходів та комунікації;
- ✓ відсутність адаптованих форматів участі.

До основних внутрішніх бар'єрів належать:

- ✓ низька мотивація до участі;
- ✓ недовіра до органів місцевого самоврядування;
- ✓ негативний попередній досвід участі;
- ✓ відчуття, що думка жителів не впливає на рішення;

- ✓ невпевненість у власній спроможності впливати на процеси у громаді;
- ✓ нерозуміння можливостей та механізмів участі.

Подолання бар'єрів для участі жителів потребує системного підходу та послідовних дій з боку органів місцевого самоврядування у партнерстві з жителями громади.

Для подолання зовнішніх бар'єрів доцільно:

- ✓ спрощувати процедури участі та робити їх зрозумілими для жителів;
- ✓ використовувати просту й недискримінаційну мову в комунікації;
- ✓ забезпечувати безбар'єрність і доступність приміщень, інформаційних матеріалів та заходів;
- ✓ проводити заходи у зручний для жителів час;
- ✓ поєднувати офлайн- та онлайн-формати участі;
- ✓ надавати чітку інформацію про мету участі та очікувані результати.

Для подолання внутрішніх бар'єрів важливо:

- ✓ демонструвати реальний вплив участі жителів на ухвалення рішень;
- ✓ забезпечувати регулярний і зрозумілий зворотний зв'язок;
- ✓ формувати довіру через відкритість, прозорість і послідовність дій;
- ✓ підтримувати ініціативи жителів та заохочувати громадську активність;
- ✓ створювати безпечний і поважний простір для висловлення думок та участі в обговореннях.

Особливої уваги потребує питання мови та формату комунікації. Надмірно формальна або складна мова може відштовхувати жителів і створювати відчуття закритості процесів управління. Також важливо, щоб жителі бачили результати своєї участі та відчували цінність власного внеску.

2.4. Підходи до залучення жителів

Залучення жителів до процесів врядування потребує системних і продуманих підходів, що ґрунтуються на відкритості, взаємній повазі та довірі. Такі підходи визначають не окремі заходи, а загальну логіку взаємодії між жителями та органами місцевого самоврядування.

Ефективні підходи до залучення передбачають регулярність і передбачуваність процесів участі.

Жителі мають чітко розуміти, коли, у якій формі та з яких питань вони можуть долучитися до обговорень і прийняття рішень, а також яких результатів очікувати від своєї участі.

Важливим підходом є поєднання різних форматів залучення – офлайн і онлайн, індивідуальних і колективних. Це дозволяє враховувати різні можливості жителів, зменшувати бар'єри для участі та охоплювати ширше коло людей.

Окрему роль віграє підхід, орієнтований на зворотний зв'язок і пояснення рішень. Жителі мають отримувати інформацію про те, як їхні пропозиції були враховані або з яких причин не були реалізовані. Така відкритість підсилює довіру та мотивує до подальшої участі.

У результаті такі підходи дозволяють не лише підвищити рівень участі, а й сформувати сталі практики взаємодії між жителями та органами місцевого самоврядування.

Ключові акценти

- ✓ Участь жителів працює лише тоді, коли має зрозумілий вплив на рішення.
- ✓ Наявність форм участі не гарантує їх використання, ключовим є подолання бар'єрів.
- ✓ Різні групи жителів потребують різних підходів до залучення.
- ✓ Без зворотного зв'язку участь сприймається як формальність.
- ✓ Системна та регулярна взаємодія важливіша за разові заходи.
- ✓ Залучення жителів є процесом, який потребує послідовних дій, а не окремих ініціатив.

У наступному розділі зосередимося на основних формах громадської участі та їх практичному застосуванні.

3 РОЗДІЛ

ФОРМИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ

Участь жителів у процесах врядування реалізується через різні форми, частина з яких визначена законодавством, а частина деталізується на рівні громади відповідно до її потреб і контексту. Саме ці форми участі створюють реальні можливості для впливу жителів на рішення, що стосуються їхнього життя.

Водночас сама наявність форм участі не гарантує їх ефективності. На практиці одні інструменти працюють і дають результат, тоді як інші залишаються формальними або майже не використовуються.

Ефективність форм участі залежить від того:

- ✓ наскільки вони є зрозумілими для жителів;
- ✓ чи забезпечують реальний вплив на рішення;
- ✓ як органи місцевого самоврядування організують їх застосування;
- ✓ чи є зворотний зв'язок за результатами участі.

У цьому розділі розглянуто основні форми громадської участі, передбачені законодавством, з поясненням їх суті, можливостей застосування та практичних аспектів використання в громаді.

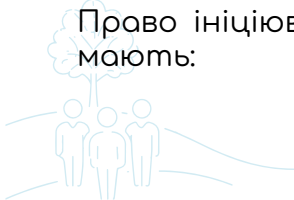
3.1. ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ (КОНФЕРЕНЦІЇ) ЖИТЕЛІВ

Загальні збори жителів є однією з базових форм участі жителів у вирішенні питань місцевого значення. Вони створюють можливість для безпосереднього обговорення питань місцевого значення, формування пропозицій та донесення позиції жителів до органів місцевого самоврядування.

Загальні збори можуть проводитися як у формі зборів жителів відповідної території, так і у формі конференцій представників, що є особливо актуальним для громад із великою кількістю жителів або населених пунктів.

Хто може ініціювати загальні збори (конференції) жителів?

Право ініціювання загальних зборів (конференцій) жителів мають:

- ✓ ініціативна група жителів;
- ✓ сільська, селищна, міська рада;
- ✓ сільський, селищний, міський голова;
- ✓ виконавчий орган сільської, селищної, міської ради;
- ✓ постійна депутатська комісія;
- ✓ орган самоорганізації населення - у межах території своєї діяльності;
- ✓ староста - у межах відповідного старостинського округу.

Порядок ініціювання та проведення загальних зборів (конференцій) жителів визначається законодавством та Статутом територіальної громади.

Які питання можуть розглядатися?

На загальних зборах жителів можуть розглядатися питання, що належать до компетенції органів місцевого самоврядування та безпосередньо впливають на життя громади, зокрема:

- ✓ проблеми благоустрою;
- ✓ питання розвитку інфраструктури;
- ✓ соціальні ініціативи;
- ✓ пропозиції щодо місцевих програм та проєктів;
- ✓ інші питання місцевого значення.

Важливо чітко окреслювати предмет обговорення та очікуваний результат зборів, щоб уникнути розчарування жителів та формального характеру заходу.

Наслідки рішень, ухвалених на загальних зборах

Рішення та пропозиції, ухвалені за результатами загальних зборів жителів, підлягають обов'язковому розгляду органами та посадовими особами місцевого самоврядування, до компетенції яких належить відповідне питання. Форма реагування та строки розгляду мають бути визначені в локальних нормативних актах громади. Важливо забезпечувати зворотний зв'язок із жителями щодо результатів розгляду пропозицій, поданих за підсумками зборів. Відсутність такого зворотного зв'язку значно знижує довіру до цієї форми участі.

Поради щодо застосування

Ефективність загальних зборів жителів значною мірою залежить від:

- ✓ якісного інформування про їх проведення;
- ✓ доступності місця та часу проведення;
- ✓ зрозумілої процедури ведення зборів;
- ✓ фіксації результатів та подальших дій.

В умовах воєнного стану особливу увагу слід приділяти питанням безпеки жителів та можливості використання дистанційних або змішаних форматів участі.

3.2. ГРОМАДСЬКІ СЛУХАННЯ

Громадські слухання є однією з найбільш поширених форм громадської участі, передбачених законодавством, і служать інструментом публічного обговорення питань місцевого значення. Вони забезпечують можливість для жителів громади висловлювати свої позиції, зауваження та пропозиції щодо рішень, які планують ухвалювати органи місцевого самоврядування.

На відміну від загальних зборів, громадські слухання зазвичай мають чітко визначений предмет обговорення та проводяться щодо конкретного проєкту рішення, програми, плану або ініціативи. Це робить громадські слухання важливим інструментом врахування позицій жителів під час підготовки рішень органів місцевого самоврядування.

Мета та значення громадських слухань

Основною метою громадських слухань є забезпечення відкритості процесу прийняття рішень та залучення жителів до їх обговорення.

Проведення слухань дозволяє:

- ✓ підвищити якість управлінських рішень за рахунок
- ✓ врахування різних точок зору;
- ✓ зменшити ризики конфліктів та соціальної напруги;
- ✓ підвищити довіру жителів до органів місцевого самоврядування;
- ✓ забезпечити прозорість діяльності влади.

Громадські слухання є особливо важливими у випадках, коли рішення мають довгострокові наслідки або безпосередньо впливають на умови життя жителів громади.

Хто може ініціювати громадські слухання

Ініціатором громадських слухань може бути:

- ✓ ініціативна група жителів;
- ✓ сільська, селищна, міська рада;
- ✓ сільський, селищний, міський голова;
- ✓ виконавчий орган сільської, селищної, міської ради;
- ✓ постійна депутатська комісія;
- ✓ орган самоорганізації населення - у межах території своєї діяльності;
- ✓ староста - у межах відповідного старостинського округу.

Порядок ініціювання, кількісні вимоги до ініціаторів, строки подання пропозицій та інші процедурні аспекти визначаються у Статуті територіальної громади.

Питання, що можуть бути предметом громадських слухань

Предметом громадських слухань можуть бути питання, що належать до повноважень органів місцевого самоврядування, зокрема:

- ✓ проекти програм соціально-економічного розвитку;
- ✓ питання містобудування та землекористування;
- ✓ зміни до стратегічних документів громади;
- ✓ екологічні та інфраструктурні проекти;
- ✓ питання реорганізації або оптимізації мережі закладів;
- ✓ інші рішення, що мають значний суспільний інтерес.

Чітке формулювання питання слухань є критично важливим для забезпечення конструктивного обговорення та очікуваного результату.

Процедура проведення громадських слухань

Ефективність громадських слухань значною мірою залежить від дотримання прозорості та зрозумілої процедури. Як правило, процедура включає такі етапи:

1. ініціювання та прийняття рішення про проведення слухань;

- 2) інформування жителів про дату, час, місце та предмет слухань;
- 3) підготовку матеріалів для ознайомлення;
- 4) безпосереднє проведення слухань;
- 5) фіксацію пропозицій і зауважень;
- 6) розгляд результатів органами місцевого самоврядування.

Недотримання будь-якого з цих етапів знижує ефективність слухань і може призвести до їх формального характеру.

Результати громадських слухань та їх врахування

За результатами громадських слухань складається протокол або узагальнений звіт, у якому фіксуються висловлені пропозиції та зауваження. Ці матеріали підлягають обов'язковому розгляду відповідними органами або посадовими особами місцевого самоврядування.

Важливим елементом є публічне інформування жителів про результати розгляду пропозицій, поданих під час слухань. Пояснення причин прийняття або відхилення певних пропозицій є необхідною умовою збереження довіри до цієї форми участі.

Типові виклики та рекомендації щодо проведення

На практиці громадські слухання можуть стикатися з низкою викликів, зокрема:

- ✓ низька поінформованість жителів;
- ✓ формальний підхід до врахування пропозицій;
- ✓ домінування окремих груп або осіб у дискусії;
- ✓ складність теми для широкого кола жителів.

Для підвищення ефективності громадських слухань доцільно:

- ✓ використовувати зрозумілу мову та візуальні матеріали;
- ✓ залучати фасилітаторів для модерування обговорень;
- ✓ поєднувати очні та дистанційні формати;
- ✓ забезпечувати безпечні умови участі, особливо в умовах воєнного стану.

3.3. МІСЦЕВА ІНІЦІАТИВА

Місцева ініціатива є формою громадської участі, яка надає жителям можливість самостійно ініціювати розгляд конкретних питань органами місцевого самоврядування. Вона дозволяє виносити на порядок денний ради питання, що є важливими для громади, але не завжди потрапляють у фокус уваги влади.

На відміну від громадських слухань, які зазвичай ініціюються для обговорення вже підготовлених рішень, місцева ініціатива починається знизу – з потреб і пропозицій жителів. Це робить її важливим інструментом активної громадянської участі та взаємодії між громадою і місцевою владою.

Сутність та призначення місцевих ініціатив

Місцева ініціатива передбачає підготовку та подання жителями офіційної пропозиції до відповідної ради з вимогою розглянути її на пленарному засіданні. Така пропозиція може стосуватися:

- ✓ вирішення локальної проблеми;
- ✓ запровадження нових програм або заходів;
- ✓ внесення змін до чинних рішень;
- ✓ реагування на виклики, що виникають у громаді.

Основним призначенням місцевої ініціативи є забезпечення прямого впливу жителів на порядок денний місцевої ради та процес ухвалення рішень.

Хто має право на місцеву ініціативу

Право ініціювати місцеву ініціативу мають жителі територіальної громади. Процедурні вимоги – кількість підписів, форма подання, строки розгляду – визначаються Статутом територіальної громади.

Важливо, щоб локальні нормативні акти не створювали надмірних бар'єрів для реалізації цього права, оскільки складні або непрозорі процедури знижують мотивацію жителів до використання цієї форми участі.

Порядок подання та розгляду місцевої ініціативи

Процес реалізації місцевої ініціативи зазвичай включає такі етапи:

-
- 1) формування ініціативної групи;
 - 2) підготовку тексту пропозиції;
 - 3) збір підписів жителів (за потреби);
 - 4) подання ініціативи до відповідної ради;
 - 5) розгляд питання на пленарному засіданні;
 - 6) ухвалення рішення або надання мотивованої відповіді.

Чітке визначення строків та порядку розгляду місцевих ініціатив є ключовою умовою довіри до цього інструменту.

Результати розгляду місцевої ініціативи

Розгляд місцевої ініціативи має завершуватися ухваленням рішення. Навіть у разі відхилення пропозиції важливо забезпечити публічне та аргументоване пояснення причин такого рішення.

Відсутність зворотного зв'язку або ігнорування місцевих ініціатив призводить до втрати довіри жителів і знецінює цю форму участі.

Практичні аспекти та виклики застосування

На практиці місцеві ініціативи можуть стикатися з такими викликами:

- ✓ недостатня обізнаність жителів про цю форму участі;
- ✓ складні або надмірно формалізовані процедури;
- ✓ затягування строків розгляду;
- ✓ формальний підхід до ухвалення рішень.

Для підвищення ефективності місцевих ініціатив доцільно:

- ✓ забезпечувати інформування жителів про можливість подання ініціатив;
- ✓ використовувати зрозумілі зразки документів;
- ✓ поєднувати офлайн- та онлайн-інструменти;
- ✓ забезпечувати публічність розгляду ініціатив.

3.4. ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ (ОСН)

Органи самоорганізації населення є формою громадської участі, що забезпечує постійну та організовану взаємодію жителів з органами місцевого самоврядування на рівні частини

територіальної громади – вулиці, кварталу, мікрорайону, села або його частини.

ОСН мають тривалий характер діяльності та можуть системно представляти інтереси жителів, брати участь у вирішенні локальних питань і реалізації ініціатив. Це робить їх важливим інструментом розвитку місцевої демократії та зміцнення спроможності громади.

Сутність та роль органів самоорганізації населення

ОСН створюються жителями з метою самоорганізації для вирішення питань місцевого значення в межах відповідної території. Вони можуть виступати посередником між жителями та органами місцевого самоврядування, доносячи позицію громади та сприяючи реалізації рішень на місцевому рівні.

Роль ОСН полягає у:

- ✓ представництві інтересів жителів;
- ✓ участі в плануванні та реалізації локальних ініціатив;
- ✓ сприянні комунікації між жителями та органами місцевого самоврядування;
- ✓ залученні жителів до процесів врядування.

ОСН дозволяють органам місцевого самоврядування краще розуміти потреби жителів на локальному рівні та оперативніше реагувати на них.

Порядок створення органів самоорганізації населення

Процедура створення ОСН передбачає ініціативу жителів відповідної території та ухвалення рішення органом місцевого самоврядування про надання дозволу на їх створення. Конкретний порядок створення, реєстрації та діяльності ОСН визначається законодавством та локальними нормативними актами громади.

Під час створення ОСН важливо визначити:

- ✓ територію діяльності ОСН;
- ✓ повноваження і завдання;
- ✓ порядок взаємодії з органами місцевого самоврядування;
- ✓ форми звітності та підзвітності перед жителями.

Чітке нормативне врегулювання створення та діяльності ОСН є запорукою їх ефективної роботи.

Повноваження та можливості ОСН

Органи самоорганізації населення можуть надіятися органами місцевого самоврядування окремими повноваженнями, зокрема:

- ✓ участь у підготовці та реалізації місцевих програм;
- ✓ контроль за якістю надання комунальних послуг;
- ✓ участь у благоустрої території;
- ✓ організація заходів соціального та культурного спрямування;
- ✓ ініціювання розгляду питань на засіданнях ради або її виконавчих органів.

Надання ОСН реальних повноважень підвищує їхню мотивацію та ефективність, а також сприяє розвитку партнерських відносин між жителями та місцевою владою.

Переваги та виклики у діяльності ОСН

Серед ключових переваг органів самоорганізації населення можна виокремити:

- ✓ постійну присутність і доступність для жителів;
- ✓ кращу обізнаність із локальними проблемами;
- ✓ можливість оперативного реагування на потреби;
- ✓ зміцнення довіри та згуртованості громади.

Водночас ОСН можуть стикатися з певними викликами, зокрема:

- ✓ обмежені фінансові та кадрові ресурси;
- ✓ недостатня підтримка з боку органів місцевого самоврядування;
- ✓ низька активність жителів;
- ✓ формальний підхід до співпраці.

Подолання цих викликів потребує системної підтримки, навчання та чітких правил взаємодії.

Практичні рекомендації щодо розвитку ОСН

Для посилення ролі органів самоорганізації населення доцільно:

- ✓ забезпечувати інформаційну підтримку їх діяльності;

- ✓ залучати ОСН до процесів планування та ухвалення рішень;
- ✓ створювати можливості для навчання та обміну досвідом;
- ✓ забезпечувати прозорість та підзвітність ОСН перед жителями;
- ✓ підтримувати ініціативи ОСН через місцеві програми та проекти.

В умовах війни та відновлення ОСН можуть відігравати особливо важливу роль у мобілізації ресурсів, підтримці жителів та зміцненні локальної стійкості громади.

3.5. КОНСУЛЬТАТИВНО-ДОРАДЧІ ОРГАНИ

Консультативно-дорадчі органи є формою громадської участі, що забезпечує системне залучення жителів та представників громадянського суспільства до підготовки, обговорення та оцінки рішень органів місцевого самоврядування. Вони можуть створюватися при органах місцевого самоврядування, сільському, селищному, міському голові та інших посадових особах місцевого самоврядування для надання рекомендацій з окремих питань або напрямів діяльності.

Консультативно-дорадчі органи працюють на постійній основі, що дозволяє накопичувати експертизу, формувати сталі канали комунікації та підвищувати якість рішень.

Призначення та роль консультативно-дорадчих органів

Основним призначенням консультативно-дорадчих органів є сприяння органам місцевого самоврядування у:

- ✓ аналізі проблем і потреб громади;
- ✓ напрацюванні альтернативних рішень;
- ✓ оцінці наслідків управлінських рішень;
- ✓ врахуванні позицій різних груп жителів.

Такі органи не ухвалюють рішень замість органів місцевого самоврядування, проте їхні рекомендації можуть істотно впливати на зміст рішень і підходи до їх реалізації.

Склад і принципи формування

Склад консультативно-дорадчих органів формується з урахуванням принципів відкритості, представництва та

професійної компетентності. До їх складу можуть входити:

- ✓ жителі громади;
- ✓ представники громадських організацій;
- ✓ фахівці у відповідних сферах;
- ✓ представники органів місцевого самоврядування (за потреби).

Важливо забезпечити баланс інтересів та уникати домінування окремих груп. Прозорі процедури формування складу підвищують довіру до діяльності консультативно-дорадчих органів.

Повноваження та формат роботи

Консультативно-дорадчі органи можуть:

- ✓ готувати пропозиції та рекомендації;
- ✓ брати участь у підготовці проєктів рішень;
- ✓ аналізувати проєкти програм і стратегій;
- ✓ ініціювати обговорення актуальних питань;
- ✓ здійснювати моніторинг реалізації рішень.

Формат роботи визначається положенням про відповідний орган і може включати регулярні засідання, робочі групи, публічні обговорення та інші форми взаємодії.

Значення для інклюзивного врядування

Консультативно-дорадчі органи віграють важливу роль у розвитку інклюзивного врядування, оскільки:

- ✓ створюють постійний канал взаємодії між владою та жителями;
- ✓ дозволяють враховувати різні точки зору;
- ✓ сприяють підвищенню прозорості управлінських процесів;
- ✓ формують культуру діалогу та партнерства.

Їх ефективність значною мірою залежить від готовності органів місцевого самоврядування прислухатися до рекомендацій та інтегрувати їх у практику.

Типові виклики та рекомендації

Серед поширених викликів у діяльності консультативно-дорадчих органів можна виокремити:

- ✓ формальний характер роботи;

- ✓ відсутність реального впливу на рішення;
- ✓ нерегулярність засідань;
- ✓ обмежену поінформованість жителів про їх діяльність.

Для підвищення ефективності доцільно:

- ✓ чітко визначати повноваження та очікувані результати;
- ✓ забезпечувати відкритість роботи та публічність рекомендацій;
- ✓ створювати можливості для залучення нових учасників до роботи органів;
- ✓ налагоджувати зворотний зв'язок щодо врахування рекомендацій.

3.6. ПУБЛІЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ

Публічні консультації є формою громадської участі, що передбачає організований процес взаємодії органів місцевого самоврядування з жителями та іншими зацікавленими сторонами з метою отримання пропозицій, зауважень і позицій щодо підготовки управлінських рішень. На практиці публічні консультації не обмежуються окремим заходом. Вони є послідовним процесом, який охоплює етапи підготовки, комунікації, збору пропозицій, аналізу результатів та інформування про прийняті рішення.

Зацікавлені сторони та цільові аудиторії консультацій

Ефективність публічних консультацій значною мірою залежить від правильного визначення зацікавлених сторін – соціальних груп, організацій та інших суб'єктів, на яких поширюватиметься дія рішення або які можуть впливати на його реалізацію.

До зацікавлених сторін можуть належати:

- ✓ різні соціальні групи жителів;
- ✓ суб'єкти господарювання;
- ✓ інститути громадянського суспільства;
- ✓ професійні спільноти;

- ✓ інші зацікавлені суб'єкти, які мають релевантний досвід або інформацію.

Визначення цільових аудиторій дозволяє адаптувати формати консультацій і комунікаційні інструменти до потреб конкретних груп.

Планування публічних консультацій

Публічні консультації потребують попереднього планування, яке включає:

- ✓ визначення мети та очікуваних результатів;
- ✓ ідентифікацію зацікавлених сторін;
- ✓ вибір форм і форматів консультацій;
- ✓ підготовку ключових повідомлень;
- ✓ розробку комунікаційного плану;
- ✓ розподіл ролей і відповідальності в команді.

Якісне планування дозволяє уникнути формального характеру консультацій та забезпечує їх результативність.

Комунікація та залучення жителів

Комунікація є ключовим елементом публічних консультацій. Вона охоплює:

- ✓ інформування жителів про предмет консультації; запрошення до участі;
- ✓ поширення консультаційних матеріалів;
- ✓ інформування про перебіг та результати консультацій.

Для цього використовуються різні канали комунікації – офіційні ресурси органів місцевого самоврядування, персональні контакти, професійні мережі, онлайн-інструменти та публічні заходи.

Проведення консультацій та збір пропозицій

Проведення консультацій може відбуватися у різних форматах - офлайн, онлайн або в комбінованому вигляді. Під час консультацій застосовуються різні методи збору даних, що дозволяє отримати позиції, бачення, пропозиції та зауваження учасників. Важливо враховувати безпекові умови, цифрові бар'єри та можливості жителів, особливо в умовах війни.

Аналіз результатів та підготовка звіту

Після завершення консультацій здійснюється аналіз зібраних кількісних і якісних даних. Результати консультацій узагальнюються у звіті, який містить перелік отриманих пропозицій; інформацію про їх врахування або неврахування та обґрунтування прийнятих рішень. Підготовка такого звіту є важливим елементом прозорості та підзвітності.

Інформування та оцінка результатів консультацій

Завершальним етапом публічних консультацій є інформування жителів про результати та подальші кроки у процесі прийняття рішень. Окрім цього, доцільно проводити оцінку ефективності консультацій, зокрема:

- ✓ репрезентативності учасників;
- ✓ якості отриманої інформації;
- ✓ доцільності обраних форматів і каналів комунікації;
- ✓ впливу результатів консультацій на рішення.

Такий підхід дозволяє підвищувати якість наступних консультацій і розвивати культуру участі в громаді.

Публічні консультації проводяться щодо проєктів рішень, програм, стратегій, планів та інших документів, які:

- ✓ стосуються розвитку громади;
- ✓ мають суспільний інтерес;
- ✓ можуть впливати на права та обов'язки жителів.

Практичні рекомендації для громад

Для ефективного застосування публічних консультацій органам місцевого самоврядування доцільно:

- ✓ розробити локальні процедури проведення консультацій;
- ✓ забезпечити зрозумілу та доступну інформацію;
- ✓ планувати консультації завчасно;
- ✓ надавати аргументований зворотний зв'язок;
- ✓ оцінювати ефективність проведених консультацій.

3.7. ГРОМАДСЬКИЙ БЮДЖЕТ

Участь жителів у бюджетному процесі є однією з найбільш відчутних і практичних форм громадської участі, оскільки вона

безпосередньо пов'язана з розподілом коштів місцевого бюджету.

Сутність громадського бюджету та його роль у громаді

Громадський бюджет – це інструмент участі, який передбачає залучення жителів до процесу планування та розподілу частини коштів місцевого бюджету шляхом подання, обговорення та голосування за проекти.

Його ключова особливість полягає в тому, що жителі:

- ✓ самостійно ініціюють проекти;
- ✓ беруть участь у визначенні пріоритетів;
- ✓ впливають на прийняття рішень щодо фінансування.

Для органів місцевого самоврядування громадський бюджет є інструментом налагодження діалогу з жителями та отримання зворотного зв'язку щодо реальних потреб громади.

Основні етапи впровадження громадського бюджету

Практика впровадження громадського бюджету передбачає послідовне проходження кількох етапів.

- ✓ Підготовчий етап. На цьому етапі органи місцевого самоврядування визначають обсяг коштів, які виділяються на громадський бюджет, розробляють або оновлюють Положення про громадський бюджет, формують відповідальну команду та планують комунікацію з жителями.
- ✓ Подання проектів. Жителі подають проектні пропозиції відповідно до визначених вимог. Важливо забезпечити зрозумілі умови подання та доступні к онсультації для авторів проектів.
- ✓ Перевірка та оцінка проектів. Проекти перевіряються на відповідність законодавству, стратегічним документам громади та бюджетним можливостям.
- ✓ Голосування. Жителі голосують за проекти, які вважають пріоритетними. Формат голосування може бути онлайн, офлайн або комбінованим.

- ✓ Реалізація проєктів. Проєкти-переможці включаються до бюджетних програм і реалізуються відповідними структурними підрозділами.
- ✓ Інформування та звітування. Жителів інформують про перебіг реалізації проєктів та результати використання коштів.

Роль жителів і органів місцевого самоврядування.

У процесі реалізації громадського бюджету важливо чітко розмежовувати ролі.

Жителі громади:

- ✓ ініціюють проєкти;
- ✓ беруть участь у голосуванні;
- ✓ здійснюють громадський контроль за реалізацією проєктів.

Органи місцевого самоврядування:

- ✓ забезпечують нормативне та організаційне супроводження;
- ✓ проводять перевірку проєктів;
- ✓ організують голосування;
- ✓ відповідають за реалізацію проєктів та звітування.

Таке партнерство дозволяє поєднати ініціативу жителів зі спроможністю органів місцевого самоврядування забезпечувати реалізацію проєктів.

Особливості реалізації громадського бюджету в умовах воєнного стану

В умовах воєнного стану реалізація громадського бюджету може стикатися з додатковими викликами: безпековими обмеженнями, зміною бюджетних пріоритетів, обмеженими ресурсами. Водночас воєнний стан не обмежує можливість впровадження громадського бюджету, якщо громада має для цього фінансову та організаційну спроможність. У таких умовах особливо важливо:

- ✓ адаптувати тематику проєктів до актуальних
- ✓ потреб громади;
- ✓ використовувати дистанційні формати участі;

- ✓ забезпечувати гнучкість процедур.

Переваги та виклики застосування громадського бюджету

Серед основних переваг громадського бюджету:

- ✓ підвищення прозорості бюджетного процесу;
- ✓ зростання довіри жителів до органів влади;
- ✓ розвиток активної громадянської позиції;
- ✓ врахування локальних потреб.

Разом із тим можливими викликами є:

- ✓ нерівномірна участь жителів;
- ✓ складність процедур;
- ✓ обмеженість ресурсів;
- ✓ формальний підхід до реалізації.

Подолання цих викликів потребує постійного аналізу та вдосконалення підходів.

Форми громадської участі працюють ефективно лише тоді, коли вони поєднані в систему. Саме цьому присвячено наступний розділ.

4 РОЗДІЛ

ПОБУДОВА ВЗАЄМОДІЇ В ГРОМАДІ

Інклюзивне врядування не виникає автоматично після впровадження форм громадської участі. Навіть за наявності громадських слухань, консультацій чи інших інструментів взаємодія між жителями та органами місцевого самоврядування може залишатися формальною. Реальна зміна відбувається тоді, коли участь стає системною, зрозумілою та такою, що впливає на рішення. Для цього важливо не лише використовувати окремі форми участі, а вибудовувати цілісну систему взаємодії в громаді. Цей розділ пропонує практичний підхід, який допоможе громадам перейти від окремих заходів до послідовної та результативної взаємодії.

4.1. Оцінка поточної ситуації

Першим кроком до побудови ефективної взаємодії є розуміння того, як вона вже відбувається в громаді. Навіть якщо в громаді формально існують форми участі, це не означає, що вони працюють ефективно або забезпечують реальний вплив жителів на рішення. Для початкової оцінки варто відповісти на кілька запитань:

- ✓ Які форми участі реально застосовуються в громаді?
- ✓ Хто бере участь у цих процесах, а хто залишається осторонь?
- ✓ Чи мають жителі вплив на рішення, чи участь носить формальний характер?
- ✓ Чи отримують жителі зворотний зв'язок щодо результатів своєї участі?

Важливо оцінювати не лише наявність інструментів, а їх практичне використання та результат.

Така оцінка дозволяє:

- ✓ побачити сильні сторони взаємодії;
- ✓ визначити прогалини;
- ✓ зрозуміти, з чого доцільно починати зміни.

4.2. Визначення пріоритетів для взаємодії

Поширеною помилкою є спроба одночасно впровадити всі можливі форми участі. Це часто призводить до формальності та перевантаження як органів місцевого самоврядування, так і жителів.

Ефективніше починати з визначення пріоритетів.

Доцільно обрати:

- ✓ 1 - 2 ключові сфери (наприклад, відновлення, бюджет, молодіжна політика);
- ✓ 1 - 2 форми участі, які можуть бути найбільш горечними у цих сферах.

При визначенні пріоритетів варто враховувати:

- ✓ актуальні потреби громади;
- ✓ рівень готовності жителів до участі;
- ✓ наявні ресурси;
- ✓ безпекові умови.

Такий підхід дозволяє зосередитися на якості, а не кількості, і поступово розширювати практику участі.

4.3. Побудова системи участі в громаді

Ефективна взаємодія не обмежується окремими заходами. Вона передбачає логічно пов'язану систему участі, в якій різні інструменти доповнюють один одного.

У громаді важливо забезпечити послідовність рівнів участі:

- ✓ інформування – жителі розуміють, що відбувається;
- ✓ консультування – мають можливість висловити позицію;
- ✓ діалог – беруть участь у обговоренні рішень;
- партнерство – долучаються до їх реалізації.

Якщо ця послідовність порушена, участь втрачає ефективність. Наприклад, консультації без належного інформування або без подальшого зворотного зв'язку призводять до розчарування жителів.

Система участі передбачає:

- ✓ регулярність процесів;
- ✓ зрозумілі правила;
- ✓ поєднання різних інструментів;
- ✓ чіткий зв'язок між участю і рішеннями.

У такій системі кожен інструмент виконує свою роль, а взаємодія стає передбачуваною та зрозумілою для жителів.

4.4. Організація взаємодії на практиці

Навіть добре продумана система може не працювати без належної організації конкретних процесів. Ефективна взаємодія вимагає уваги до деталей. Під час організації заходів та процесів участі важливо:

- ✓ чітко визначати мету та очікуваний результат;
- ✓ використовувати зрозумілу та недискримінаційну мову;
- ✓ забезпечувати доступність участі (місце, час, формат);
- ✓ заздалегідь інформувати жителів;
- ✓ створювати безпечний простір для висловлення думок;
- ✓ фіксувати пропозиції та результати.

Окрему увагу слід приділяти зворотному зв'язку. Жителі мають розуміти:

- ✓ як їхні пропозиції були враховані;
- ✓ які рішення прийняті;
- ✓ з яких причин певні пропозиції не були враховані чи реалізовані.

Саме зворотний зв'язок визначає, чи сприймають жителі участь як змістовну чи як формальність.

4.5. Залучення різних груп жителів

Інклюзивне врядування передбачає участь різних груп жителів, у тому числі тих, хто зазвичай не долучається до процесів прийняття рішень.

Для цього необхідно:

- ✓ адаптувати формати участі до потреб різних груп;
- ✓ використовувати різні канали комунікації;
- ✓ працювати через партнерів: громадські організації, благодійні і волонтерські фонди, ініціативні групи та інші організації й ініціативи;
- ✓ враховувати бар'єри, з якими стикаються жителі.

Залучення не відбувається автоматично через оголошення або формальне запрошення. Воно потребує цілеспрямованої роботи та розуміння контексту громади.

Особливо важливо:

- ✓ пояснювати значення участі;
- ✓ демонструвати реальні результати;
- ✓ створювати довіру через послідовні дії.

4.6. Типові помилки у взаємодії

На практиці громади часто стикаються з погібними викликами, які знижують ефективність участі.

Серед найпоширеніших помилок:

- ✓ формальний підхід до проведення консультацій;
- ✓ відсутність або імітація зворотного зв'язку;
- ✓ складна та незрозуміла комунікація;
- ✓ залучення обмеженого кола жителів;
- ✓ проведення заходів без чіткого результату;
- ✓ неврахування пропозицій жителів у рішеннях.

Такі підходи призводять до зниження довіри та втрати мотивації до участі. Уникнення цих помилок є важливим кроком до формування ефективної взаємодії.

4.7. Ознаки ефективної взаємодії

Ефективність взаємодії можна оцінити не лише за кількістю заходів, а за їх результатами.

Ознаками того, що взаємодія працює, є:

- ✓ зростання кількості жителів, які беруть участь;
- ✓ залучення різних соціальних груп;
- ✓ регулярність процесів участі;
- ✓ наявність зворотного зв'язку;
- ✓ врахування пропозицій жителів у рішеннях;
- ✓ підвищення рівня довіри до органів місцевого самоврядування.

Такі зміни свідчать про те, що участь перестає бути формальною і стає частиною управлінської практики.

Ключові акценти

- ! ✓ Ефективна взаємодія потребує системного підходу, а не окремих заходів.
- ! ✓ Починати варто з оцінки поточної ситуації та визначення пріоритетів.

- ✓ Інструменти участі мають працювати як єдина система.
- ✓ Якість взаємодії визначається організацією процесів і наявністю зворотного зв'язку.
- ✓ Залучення різних груп жителів потребує цілеспрямованих дій.
- ✓ Уникнення типових помилок дозволяє підвищити довіру та ефективність участі.

Наступний розділ показує, як налагоджена взаємодія між жителями та владою впливає на стійкість громади.

5

РОЗДІЛ

ВІД УЧАСТІ ДО СТІЙКОСТІ ГРОМАДИ

Стійкість громади формується не як окремий результат, а як наслідок послідовних управлінських рішень, залучення жителів і налагодженої взаємодії. Інклюзивне врядування створює умови, за яких громада здатна не лише реагувати на виклики, а й адаптуватися до змін, відновлюватися та розвиватися у довгостроковій перспективі.

Перехід від участі до стійкості відбувається тоді, коли участь жителів стає системною, форми громадської участі – гнучими, а взаємодія між жителями та органами місцевого самоврядування - партнерською.

На практиці стійкість громади проявляється у здатності зберігати керованість процесів навіть у кризових умовах, швидко узгоджувати рішення між різними сторонами, а також залучати жителів до спільних дій. Це означає, що громада не лише реагує на виклики, а діє узгоджено і передбачувано.

5.1. Стійкість громади як результат інклюзивного врядування

Стійка громада - це громада, яка здатна зберігати свою функціональність, соціальну згуртованість і керованість в умовах криз, а також відновлюватися після них. Така здатність не виникає автоматично і не залежить виключно від ресурсів.

Інклюзивне врядування сприяє стійкості громади, оскільки:

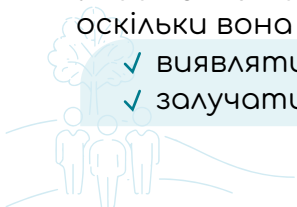
- ✓ забезпечує врахування різних потреб і перспектив;
- ✓ підвищує легітимність рішень;
- ✓ формує довіру між жителями та владою;
- ✓ створює умови для спільної відповідальності.

Стійкість у цьому контексті є не лише технічною чи економічною характеристикою, а соціальною та управлінською спроможністю.

5.2. Роль участі жителів у формуванні стійкості

Участь жителів є ключовим чинником стійкості громади, оскільки вона дозволяє:

- ✓ виявляти реальні проблеми на ранніх етапах;
- ✓ залучати локальні знання та досвід;

- ✓ формувати підтримку управлінських рішень;
- ✓ підвищувати готовність жителів до спільних дій.

Коли участь жителів є формальною або обмеженою, громада втрачає важливе джерело інформації та підтримки. Натомість системна участь підсилює здатність громади реагувати на виклики та діяти узгоджено.

Про те, що участь жителів дійсно впливає на стійкість громади, свідчить:

- ✓ жителі беруть участь не лише епізодично, а регулярно;
- ✓ рішення підтримуються громадою і не викликають значного спротиву;
- ✓ у громаді з'являються ініціативи, що виходять від самих жителів;
- ✓ під час криз жителі та влада діють узгоджено.

5.3. Взаємодія та партнерство як основа відновлення

В умовах війни та повоєнного відновлення значення взаємодії між жителями та органами місцевого самоврядування суттєво зростає. Обмежені ресурси, високий рівень невизначеності та швидкі зміни потребують гнучких і узгоджених рішень.

Партнерська взаємодія дозволяє:

- ✓ ефективніше координувати допомогу;
- ✓ залучати волонтерські та громадські ініціативи;
- ✓ планувати відновлення з урахуванням реальних потреб;
- ✓ зменшувати соціальну напругу.

Саме партнерство, а не одностороннє управління, створює основу для довгострокової стійкості громади. У громадах, де вже сформовано партнерську взаємодію, процеси відновлення відбуваються швидше і більш узгоджено. Рішення приймаються з урахуванням реальних потреб, а жителі не лише отримують допомогу, а й стають активними учасниками змін.

5.4. Інклюзивне врядування як інвестиція в майбутнє громади

Інклюзивне врядування варто розглядати не як додаткове навантаження, а як інвестицію в розвиток громади. Хоча залучення жителів і вибудовування взаємодії потребують часу та зусиль, у довгостроковій перспективі це зменшує ризики,

підвищує якість рішень і посилює спроможність громади. Громади, які системно впроваджують інклюзивні підходи, краще адаптуються до змін, швидше відновлюються та мають вищий рівень довіри між усіма учасниками процесу врядування.

Інклюзивне врядування – це не лише про участь як процес, а про зміну підходів до управління громадою. Саме через системну взаємодію, довіру та партнерство формується здатність громади діяти в умовах невизначеності, відновлюватися після криз і розвиватися у довгостроковій перспективі.

5.5. Ознаки стійкої громади

Стійкість громади можна оцінити через конкретні прояви у її щоденному функціонуванні. До ключових ознак належать:

- ✓ регулярна та передбачувана взаємодія між жителями та органами місцевого самоврядування;
- ✓ наявність дієвих форм участі, які використовуються на практиці;
- ✓ залучення різних груп жителів до процесів прийняття рішень;
- ✓ наявність зворотного зв'язку та пояснення прийнятих рішень;
- ✓ здатність громади швидко реагувати на виклики; наявність довіри між жителями та місцевою владою.

Наявність цих ознак свідчить про те, що інклюзивне врядування в громаді є не формальним, а дієвим.

Ключові акценти

- ✓ Стійкість громади є результатом інклюзивного врядування, а не окремих рішень.
- ✓ Інклюзивне врядування підсилює здатність громади реагувати на виклики та адаптуватися до змін.
- ✓ Участь жителів формує відповідальність за спільні рішення.
- ✓ Взаємодія та партнерство є ключовими умовами відновлення і розвитку громади.
- ✓ Довіра є ключовим ресурсом для довгострокового розвитку.
- ✓ Перехід від участі до стійкості можливий лише за умови послідовної практики взаємодії.

Міжнародний фонд «Відродження» – одна з найбільших благодійних фундацій в Україні, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні відкрите суспільство на основі демократичних цінностей. За час своєї діяльності Фонд підтримав більше 20 тисяч проектів на суму понад 350 мільйонів доларів США.

Сайт: www.irf.ua Facebook: www.facebook.com/irf.ukraine

Фонд Східна Європа – благодійна неприбуткова організація. Фонд є одним із лідерів громадського сектору в Україні, який реалізував понад 100 програм різного масштабу, тривалості та складності. Між напрямків діяльності – розвиток демократії та громадянського суспільства, гуманітарне реагування та відновлення, впровадження електронного урядування та багато іншого. Місія Фонду – трансформувати Україну в державу, яка служить людям та їх захищає.

Норвезьке агентство з питань розвитку (Norad) – ключовий урядовий орган відповідальний за реалізацію міжнародної політики розвитку Норвегії. У тісній співпраці з глобальними партнерами Norad прагне до більш зеленого та справедливого світу, де поважаються права людини й ніхто не залишається осторонь. Виступаючи від імені Норвегії, Norad управляє грантами на довгостроковий розвиток і гуманітарну допомогу, а також надає експертні консультації Міністерству закордонних справ Норвегії та Міністерству клімату й навколишнього середовища. Завдяки знанням і співпраці Norad забезпечує реальний вплив норвезької допомоги на глобальний розвиток.

Сайт: www.norad.no Facebook: www.facebook.com/Norad

Sweden (Sida) Швеція інвестує державні ресурси в міжнародні зусилля з розвитку, спрямовані на покращення умов життя людей, які стикаються з бідністю та утисками в усьому світі. Швеція співпрацює з Україною з 1998 року, підтримуючи незалежні медіа, громадянське суспільство, захист довкілля та соціальні реформи. Сьогодні її довгострокова підтримка також включає відбудову інфраструктури та економічне відновлення, а також гуманітарну допомогу тим, хто постраждав від війни. Ця діяльність здійснюється за підтримки Швеції через Шведське агентство з питань міжнародної співпраці та розвитку (Sida).

Сайт: www.sida.se Facebook: www.facebook.com/SidaSverige

Брошура підготовлена громадською організацією «Центр Добročин» в межах проекту «Стійка Чернігівщина: відновлення через партнерство», що є частиною проекту «Імпульс».

Проект «Імпульс» реалізується Міжнародним фондом «Відродження» та Фондом Східна Європа за фінансування Норвегії (Norad) та Швеції (Sida). Зміст матеріалу не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження», Фонду Східна Європа, Уряду Норвегії та Уряду Швеції.

КОНТАКТИ

ГО «Центр Добročин»

вул. Жабинського 13, к. 42
м. Чернігів, 14017

Email: Dobrocn@gmail.com

Website: www.dobrochyn.org.ua

Facebook:

<https://www.facebook.com/Dobrochyn>

https://www.instagram.com/dobrochyn_centre/